

- as a source of content for the Revolution of Dignity Museum]. *Istorychni ta kulturni studii*. 2019. Vyp. 6. S. 55–60 [in Ukrainian].
- Maidan. Svidchennia, 2016 – Maidan. Svidchennia. Dopomoha postrazhdalym [Maidan. Testimony. Help for the victims. International solidarity]. *Mizhnarodna solidarnist / za red. L. Finberha, I. Berliand, O. Andreievoi*. Kyiv : Dukh i Litera, 2018. 816 s. [in Ukrainian].
- Maidan. Svidchennia. Kyiv, 2018 – Maidan. Svidchennia. Kyiv, 2013–2014 roky [Maidan. Testimony. Kyiv, 2013–2014] / za red. L. Finberha, U. Holovach. Kyiv : Dukh i Litera, 2016. 784 s. [in Ukrainian].
- Musiienko, 2015 – Musiienko N. Mystetstvo maidanu [The art of the Maidan]. Kyiv : Familna drukarnia huss, 2015. 96 s. [in Ukrainian].
- Nebesna Sotnia. Mykhailo Zhyznevskiy, 2014 – Nebesna Sotnia. Mykhailo Zhyznevskiy [Heavenly Hundred. Mykhailo Zhiznevsky]. *Ukrainska pravda*. 2014. URL: <https://nebesna.prawda.com.ua/mixajlo-zhiznevskij.html> (data zvernennia: 07.02.2026) [in Ukrainian].
- Rekviem za Heroiamy, 2014 – Rekviem za Heroiamy Nebesnoi Sotni: istoriiu pisni “Plyve kacha” rozpovily u Muzei Maidanu [Requiem for the Heroes of the Heavenly Hundred: the story of the song “The Duck is Flying” was told at the Maidan Museum]. *Natsionalnyi memorialnyi kompleks Heroiv Nebesnoi Sotni. Muzei Revoliutsii hidnosti*. 2024. URL: <https://maidanmuseum.org/uk/node/2771> (data zvernennia: 07.02.2026) [in Ukrainian].
- Ruslana otrykala amerykansku premiiu, 2014 – Ruslana otrykala amerykansku premiiu za Revoliutsiiu Hidnosti [Ruslana received an American award for the Revolution of Dignity]. *Radio Svoboda*. 2014. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26579540.html> (data zvernennia: 01.02.2026) [in Ukrainian].
- Salo, 2020 – Salo O. Anons: Studentskyi Yevromaidan u rehionakh: Kharkiv–Zaporizhzhia–Odesa [Announcement: Student Euromaidan in the regions: Kharkiv–Zaporizhzhia–Odesa]. *Istorychna pravda*. 2020. URL: <https://www.istpravda.com.ua/short/2020/02/4/156982/> (data zvernennia: 05.02.2026) [in Ukrainian].
- Slipchenko, 2023 – Slipchenko Yu. Avtorska pisnia periodu Revoliutsii Hidnosti ta na Skhodi Ukrainy [Author’s song from the period of the Revolution of Dignity and in Eastern Ukraine]. *Ukrainski kulturolohichni studii*. 2023. Tom 2. № 13. S. 61–64. DOI: [https://doi.org/10.17721/UCS.2023.2\(13\).11](https://doi.org/10.17721/UCS.2023.2(13).11) [in Ukrainian].
- Sokolenko, 2015 – Sokolenko N. Avtoru pisni pro Yanukovycha “Vitya, chao!” prezident nahorodyv Ordenom kniahyni Olhy [The author of the song about Yanukovich “Vitya, ciao!” was awarded the Order of Princess Olga by the president]. *Ukrainska pravda*. 2015. URL: <https://blogs.prawda.com.ua/authors/sokolenko/54fb289112619/> (data zvernennia: 02.02.2026) [in Ukrainian].
- Starozhytska, Starozhytskyi, 2016 – Starozhytska A., Starozhytska M. “Pianist Maidanu”: istoriia liudyny, yaka stvoryla obraz, shcho obletiv uves svit [“The Pianist of the Maidan”: the story of a man who created an image that spread around the world]. 2016. URL: https://texty.org.ua/articles/73213/Pianist_Majdanu_istorija_ludyny_jaka_stvoryla_obraz-73213/ (data zvernennia: 01.02.2026) [in Ukrainian].

Перше надходження – 23.02.2026

Прийнято до друку – 13.03.2026

Оприлюднено на сайті – 06.05.2026

DOI: 10.31499/2519-2035.14.2026.358592

УДК 316.422.001.361:323.113(477)410(1-651.1)

Алла КИРИДОН,
orcid.org/0000-0003-4375-5350
доктор історичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
директор ДНУ «Енциклопедичне видавництво»
(Київ, Україна)
akyrydon@ukr.net

Сергій ТРОЯН,
orcid.org/0000-0002-3053-6530
доктор історичних наук, професор,
Жешувський університет
(Республіка Польща)
kattis@ukr.net

ДЕРЖАВНО-ІДЕНТИЧНІСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014–2026): АНАЛІЗ І ТЕОРЕТИЧНІ ІМПЛІКАЦІЇ

У статті здійснено комплексний аналіз державно-ідентичнісних уроків російсько-української війни 2014–2026 рр., що розглядається як цивілізаційний і екзистенційний конфлікт, який радикально трансформував українську державність і політичну націю. Актуальність дослідження зумовлена тим, що війна, розв'язана Російська Федерація проти України, стала не лише найбільшим воєнним конфліктом у Європі XXI ст., а й чинником глибокої переоцінки понять суверенітету, безпеки, громадянства та колективної пам'яті. Показано, що російсько-українська війна виступає не лише деструктивним чинником, а й каталізатором прискореного формування політичної нації та переосмислення державного суверенітету. Метою статті є визначення ключових державно-ідентичнісних трансформацій, спричинених війною, та окреслення їх значення для теорії нації й сучасних воєн. Аргументовано, що російсько-українська війна завершила тривалий пострадянський транзит, спричинила якісну зміну моделі української державної ідентичності (від пострадянської амбівалентності до консолідованої європейсько-суверенної парадигми) і закріпила цивілізаційний вибір України на користь європейської демократичної моделі розвитку. Український досвід засвідчив вирішальну роль громадянської солідарності, культури пам'яті та інформаційної стійкості у забезпеченні стратегічної витривалості держави. Визначено, що війна 2014–2026 рр..

Ключові слова: російсько-українська війна, державність, національна ідентичність, політична нація, цивілізаційний вибір, колективна пам'ять, соціальна згуртованість, інформаційна війна, державна стійкість.

Alla KYRYDON,

orcid.org/0000-0003-4375-5350

Doctor of Historical Sciences, Professor,

Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,

Director of the State National University "Encyclopedic Publishing House"

(Kyiv, Ukraine)

akyrudon@ukr.net

Serhiy TROYAN,

orcid.org/0000-0002-3053-6530

Doctor of Historical Sciences, Professor,

University of Rzeszów

(Republic of Poland)

kattis@ukr.net

STATE-IDENTITY TRANSFORMATIONS OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2026): ANALYSIS AND THEORETICAL IMPLICATIONS

The article provides a comprehensive analysis of the state-building and identity-related lessons of the Russian-Ukrainian war (2014–2026), conceptualized as a civilizational and existential conflict that has profoundly transformed Ukrainian statehood and political nationhood. The Russian discourse of war, based on the ideology of the “Russian world” and the binary opposition “friend-enemy”, is focused on the destruction of Ukrainian subjectivity. The relevance of the study lies in the fact that the war launched by the Russian Federation against Ukraine has become not only the largest military conflict in Europe in the 21st century but also a catalyst for rethinking sovereignty, security, citizenship, and collective memory. The war launched an extreme mechanism of accelerated institutional consolidation and crystallization of national identity and catalyzed the integration of society. The aim of the article is to identify the key state-identity transformations triggered by the war and to assess their significance for theories of nationhood and contemporary warfare.

The methodological framework combines an interdisciplinary approach with historical-genetic and comparative methods, structural-functional analysis of state capacity, and elements of discourse analysis focusing on the informational and semantic dimension of the conflict. The scientific novelty of the study lies in integrating institutional and identity-based perspectives to interpret war as a factor of state modernization and consolidation of a mature political nation.

The findings demonstrate that the war accelerated the transition from a post-Soviet model of a “state for citizens” to a modern model of a “state of citizens,” where legitimacy, social cohesion, and horizontal mobilization serve as key resources of resilience. The Ukrainian case confirms the decisive role of civic solidarity, memory politics, and information resilience in ensuring strategic endurance. The war of 2014–2026 is thus interpreted as a turning point

that finalized Ukraine's post-Soviet transition and consolidated its civilizational choice in favor of a European democratic trajectory.

Unlike classical models of modernization, the Ukrainian experience demonstrates that under conditions of hybrid and existential war, nation-building occurs not only through institutional development but also through strong horizontal solidarity, as well as volunteer and civic practices. The war has triggered simultaneous institutional modernization and the consolidation of collective identity, allowing the Ukrainian case to be viewed as an example of accelerated nation-building under conditions of prolonged military confrontation. In this sense, the war is not a negation of Ukrainian statehood and identity, but rather their final affirmation in the contemporary world as democratic and European in substance and Ukrainian in terms of identity.

The study finds that state and identity transformations are complex in nature and encompass: the strengthening of state institutional capacity; the reorientation of security and foreign policy strategy; the crystallization of the political nation based on civic solidarity; the reinterpretation of collective memory and symbolic space, among other processes.

Thus, the war has activated an extreme mechanism of accelerated institutional consolidation and the crystallization of national identity, while also catalyzing the integration of society.

Keywords: Russian-Ukrainian war, statehood, national identity, political nation, civilizational choice, collective memory, social cohesion, information warfare, state resilience.

Постановка проблеми. Російсько-українська війна 2014–2026 рр., що розпочалася з анексії Криму та гібридної агресії проти України з боку Російської Федерації, а від 24 лютого 2022 р. набула повномасштабного характеру, стала подією цивілізаційного масштабу, яка радикально трансформувала державно-інституційні та ідентичнісні засади українського суспільства. Війна виявила глибинні суперечності пострадянського розвитку, оголила незавершеність процесів націєтворення та одночасно прискорила формування зрілої політичної нації. У цьому контексті особливої актуальності набуває осмислення державно-ідентичнісних уроків війни як системного феномену, що поєднує військовий, політичний, соціокультурний та цивілізаційний виміри.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що російсько-українська війна вийшла за межі регіонального конфлікту й перетворилася на чинник трансформації європейського та глобального безпекового порядку. Вона стала війною смислів і цінностей, у якій протистоять імперська неоавторитарна модель ідентичності та демократична модель політичної нації. Український досвід 2014–2026 рр. продемонстрував, що стійкість держави у ХХІ ст. визначається не лише воєнним потенціалом, а й рівнем соціальної згуртованості, довіри до інституцій і здатністю суспільства до самоорганізації.

Мета дослідження полягає в комплексному аналізі спричинених війною державно-ідентичнісних трансформацій. Для досягнення поставленої мети передбачено реалізувати такі завдання: з'ясувати ідеологічні та цивілізаційні передумови війни; проаналізувати вплив воєнного чинника на трансформацію української політичної ідентичності; окреслити роль державних інституцій у забезпеченні стійкості в умовах екзистенційної загрози; дослідити зміни у сфері колективної пам'яті, громадянських практик і політичної свідомості; визначити універсальні уроки українського кейсу для розуміння воєн нового типу.

Методологічна рамка. Війна стала всеохопним контекстом існування, трансформуючи умови виробництва знання, потребуючи широкої міждисциплінарної оптики. Дослідження ґрунтується на міждисциплінарному підході та поєднує: конструктивістський підхід у теорії нації (аналіз формування політичної ідентичності); історико-генетичний метод (для

реконструкції передумов війни), історико-інституційний та структурно-функціональний аналіз (для аналізу еволюції державності та оцінки державної спроможності), порівняльний метод (для зіставлення імперських і національних моделей ідентичності), дискурс-аналіз (для вивчення інформаційно-сміслового виміру війни), а також теоретичні положення західних студій нації та ідентичності (Anderson, 2006: 240; Bauman, 2004: 104; Сміт, 1994: 224; Шпорлюк, 2016: 551), елементи теорії сучасних воєн (гібридна, тотальна, екзистенційна війна) тощо. Використано результати соціологічних моніторингових, аналітичних доповідей та міждисциплінарних досліджень.

Аналіз досліджень охоплює кілька тематичних блоків. Перший — дослідження передумов і характеру російської агресії (Гай-Нижник, 2017: 334; Горбулін, 2017: 496; Kyrydon, & Troyan, 2022: 157–179; Парахонський, & Яворська 2019: 560; Плохій, 2023: 400). Другий — студії національної ідентичності та політики пам'яті (Грицак, 2021: 408; Киридон, 2015: 244–250; Киридон, 2016: 320; Козловець, & Ковтун, 2010: 348; Нагорна, 2002: 272; Нагорна, 2011: 272; Яковенко, 2012: 470). Третій — аналіз інформаційно-сміслового виміру війни (Лисенко, & Пастушенко, 2023: 38; Parakhonskyu, & Yavorska, 2022: 12–24; Почепцов, 2016: 316; Україна в умовах російської агресії, 2024: 186). Четвертий — соціально-політичні дослідження трансформацій суспільної свідомості й ідентичності громадян України в умовах повномасштабної війни (Бойко, 2022: 17–22; Венгер, & Постол, 2023: 95–102; Дияк, Тушко, & Волобуєв, 2024: 12–18; Кидонь, 2024: 30–43; Коцур, & Новородовський, 2024: 195–216; Поліщук, 2024: 73–93; Посвістак, Шепелла, & Паламарчук, 2024: 266–271; Резнік, 2022; Сапелкін, 2024: 387–390; Степико, 2022: 76–84; Янюк, 2026: 48–60). Значний внесок у теоретизацію війни як цивілізаційного конфлікту здійснено у працях А. Киридон і С. Трояна (Kyrydon, & Troyan, 2022: 523–534; Киридон, & Троян, 2023: 400; Kyrydon, & Troyan, 2023: 30–39; Troyan, & Kyrydon, 2023: 40–63; Troyan, Kyrydon, Kosiak, & Nechaieva-Yurichuk, 2025:196). Попри широту наукового доробку, проблема комплексного осмислення державно-ідентичнісних уроків війни 2014–2026 рр. потребує подальшого вивчення, що й зумовлює наукову новизну дослідження.

Виклад основного матеріалу. Російсько-українська війна 2014–2026 рр. стала не лише випробуванням на міцність української держави, а й ключовим чинником глибинної трансформації її ідентичності, державності та світоглядної орієнтації. Вона перетворилася на момент істини, у якому увиразнилися межі пострадянської спадщини, тінь колоніального минулого й водночас — нові обриси модерної української національної самосвідомості. Зіткнення двох світів — авторитарного неоімперського, заснованого на запереченні суверенітету інших, та демократичного європейського, що ґрунтується на цінностях свободи, гідності й відповідальності — стало зіткненням двох ідентичностей, двох моделей цивілізаційного буття. Війна актуалізувала питання «хто ми є?» і «за що ми боремося?» не лише на рівні політичних еліт, а й у масовій суспільній свідомості, перетворившись на подію екзистенційного масштабу (Стан суспільної свідомості, 2024). Відтак війна є не лише геополітичним конфліктом, а й війною смислів, історій і цінностей. Саме

ідентичнісний вимір робить цей конфлікт принципово нерозв'язним шляхом компромісів, оскільки йдеться не про кордони, а про право на існування.

Для Росії війна проти України має глибоко ідеологічний, навіть сакралізований характер. Кремлівський режим розглядає українську державність як екзистенційну загрозу власному імперському міфу. Його мета — не просто знищити незалежну українську державу, а стерти саму можливість існування окремої української ідентичності. Кремлівська доктрина «русского мира» передбачає, що без контролю над Україною Росія не здатна відновити уявну «велич» імперії, а без «повернення Києва» — втратить моральне й історичне право називатися спадкоємицею давньоруської традиції (Україна в умовах російської агресії, 2024: 76–91). Звідси й невідповідність того, що український державний суверенітет став головною мішенню російської агресії. Офіційна Москва, як слушно зауважують В. Горбулін, Б. Парахонський, Г. Яворська й інші українські дослідники (Горбулін, Власюк, & Кононенко, 2015: 16; Парахонський, & Яворська 2019: 250), ще від початку 2000-х рр. готувалася до цієї війни, переозброюючи армію, формуючи пропагандистський міф про «ворожий Захід» і «зрадницьку Україну», тестуючи реакцію міжнародної спільноти на агресію проти сусідніх держав.

Україна ж увійшла в цю війну з протилежної парадигми — парадигми миру. Протягом перших десятиліть незалежності українське політичне мислення ґрунтувалося на постулаті «братніх відносин» з Росією та переконанні, що війна в Європі ХХІ ст. є немислимою. Це призвело до недооцінки екзистенційної загрози з боку Кремля. Лише після 24 лютого 2022 р. настала глибинна зміна дискурсу: поняття «війна» стало не лише описом реальності, а й маркером національного відродження. Українське суспільство переосмислило саме значення державності — як цінності, за яку варто боротися, і як простору свободи, який не можна втратити. Збройна боротьба перетворилася на форму самоідентифікації. Український опір чітко доводить тезу науковців, що «першою поміж пострадянських держав, спроможних стримати черговий наступ імперської Москви, була і є Україна. Вона залишається єдиним потужним опонентом російського імперіалізму, здатним зупинити імперський поступ Кремля» (Горбулін В. П., Власюк О.С., Кононенко С.В., 2015: 9).

Одним із державницьких уроків стало збереження керованості та безперервності інституцій у надзвичайних умовах. Навіть під системними ракетними ударами по енергетичній і транспортній інфраструктурі Україна зберегла функціонування фінансової системи, соціальних виплат, місцевого самоврядування і критичних державних сервісів. За оцінками міжнародних фінансових інституцій, у 2022–2024 рр. Україна змогла стабілізувати макрофінансову ситуацію завдяки поєднанню внутрішньої мобілізації ресурсів і зовнішньої допомоги, що є безпрецедентним прикладом для держави, яка перебуває у стані великої війни.

На відміну від СРСР 1941 р., українська держава діяла у поствестфальській реальності, інтегруючи власну оборону в систему міжнародної безпеки (Киридон, & Троян, 2026). Війна засвідчила, що

державницька спроможність у XXI ст. вимірюється не лише рівнем централізації, а здатністю ефективно координувати національні та міжнародні ресурси. Саме це дозволило Україні компенсувати асиметрію сил і уникнути стратегічного колапсу, на який розраховував агресор. Натомість Російська Федерація, відтворила архаїчну модель імперської державності, засновану на примусі, пропаганді та імітації легітимності. Відтак «у дискурсах національної та імперської державності конструюються дві реальності, екзистенційно несумісні між собою, що свідчить про наявність глибинного онтологічного конфлікту» (Парахонський, & Яворська 2019: 251). Спроба нав'язати війну як «спеціальну воєнну операцію» засвідчила кризу російської державницької моделі, яка виявилася неспроможною забезпечити ні ефективне управління, ні реальну суспільну мобілізацію без тотального контролю.

Отже, ключовий державницький урок війни 2014–2026 рр. полягає в тому, що у XXI ст. переможність визначається якістю державного управління, політичною легітимністю та здатністю інтегрувати громадян у спільний проєкт захисту держави. У цьому сенсі український досвід принципово відрізняється від радянського та російського і задає нову модель державницької стійкості в умовах великої війни.

Російський дискурс війни, заснований на ідеології «русского мира» та бінарній опозиції «свій–ворог», сфокусований на знищення української суб'єктності. Як наголошували українські дослідники, правляча верхівка РФ ще задовго до 2022 р. системно готувалася до війни, формуючи ідеологічні передумови для легітимації агресії за допомогою «інформаційної інвазії» (Україна в умовах російської агресії, 2024: 81). Війна набула характеру смислового протистояння, у якому російська пропаганда намагалася підмінити поняття, виправдати насильство й легітимізувати знищення іншої ідентичності.

Порівняльний ретроспективний аналіз засвідчує: імперії зазнають поразки не лише через виснаження ресурсів, а передусім через втрату здатності нав'язувати свою ідентичність підкореним народам. Саме це відбувається у сучасній російсько-українській війні, яка має чіткі «ознаки війни за ідентичність» (Парахонський, & Яворська 2019: 251). Російська модель ідентичності виявилася деструктивною і непридатною для інтеграції, тоді як українська ідентичність — відкритою, громадянською і мобілізаційною. Стрімке зростання використання української мови в публічному просторі, переосмислення історичного канону, демонтаж імперських символів і топонімів маркують глибину ідентифікаційних зрушень. Війна перетворила колективну пам'ять на ресурс опору, а культуру — на інструмент збереження суб'єктності. Українська відповідь оприсутнилася не лише військово, а й національно-екзистенційно.

Очевидно, що війна принесла безпрецедентні втрати для України й українського суспільства. Злочини російських окупантів мають ознаки геноциду, що зафіксовано в офіційних документах і судових звинувачувальних вироків (Snyder, 2022): масові вбивства, тортури, зґвалтування, депортація дітей, знищення лікарень, шкіл, музеїв, церков і житлових будинків. Руїнування сотень тисяч цивільних об'єктів, мільйони переселенців, мільярди

екологічні збитки — усе це стало не лише матеріальним, а й ідентичнісним викликом. Кожен злочин агресора посилював відчуття єдності, перетворював національний біль на моральний ресурс спротиву (Війна Росії проти України, 2024: 320–326). Українська нація, що історично формувалася через травму й колоніальний досвід, у цій війні вперше постала як цілісний, відповідальний, згуртований, орієнтований на свободу суб'єкт історії.

Збройний конфлікт фундаментально змінив політичну динаміку суспільства. Національна єдність і громадянська консолідація стали головним чинником виживання держави. В умовах воєнної загрози відбулося безпрецедентне об'єднання суспільства, політичних сил, армії, волонтерського руху й діаспори (Суспільство, трансформоване війною, 27–29). Те, що у 2010-х роках здавалося ознакою роз'єднаності — регіональні, мовні, конфесійні відмінності — у 2020-х перетворилося на багатогранну палітру єдиної політичної нації. Як слушно зазначають В. Горбулін і В. Бадрак, саме вогонь війни відродив «цементуючу ідею», генетичний код нації з її здатністю до протистояння (Горбулін, & Бадрак, 2023: 9), спільне бачення України як європейської демократичної держави, що виборює не лише свою свободу, а й свободу інших.

Емпіричний соціальний урок війни полягає в тому, що суспільство, яке усвідомлює екзистенційний сенс війни, здатне трансформуватися на стратегічний ресурс держави. У цьому випадку мобілізація не нав'язується згори, а формується знизу – через довіру, солідарність і внутрішню мотивацію. Війна показала, попри всі недоліки і проблемні місця, що сучасне суспільство може бути не об'єктом примусової мобілізації, а її джерелом і рушійною силою. Війна прискорила процеси націєтворення, консолідації та деколонізації, які раніше мали поступовий характер. І це дуже важливо, бо «відповідь на виклик з боку путінської Росії буде переконливою лише тоді, коли їй протистоятиме згуртована політична нація» (Кульчицький, 2015: 23). До того ж, масовий вступ громадян до лав Збройних Сил України, включно з російськомовними українцями, переконливо спростував російські наративи про «громадянський конфлікт».

У ширшому теоретичному вимірі суспільний урок російсько-української війни має універсальне значення для розуміння природи воєн ХХІ ст. В умовах гібридних, асиметричних і тотальних конфліктів вирішального значення набувають не лише чисельність армії чи обсяги військового виробництва, а й рівень соціальної згуртованості, довіри між суспільством і державою, готовність громадян до самопожертви та тривалого спротиву (Україна в умовах російської агресії, 2024: 54). Таким чином, війна України проти російської агресії продемонструвала, що суспільство, здатне до самоорганізації й усвідомленої солідарності, стає одним із ключових чинників стратегічної стійкості держави в умовах сучасного глобального протистояння.

Одночасно відбулася глибока переоцінка понять «безпека», «суверенітет» і «незалежність». Уже на етапі протидії гібридній російській агресії стало зрозуміло, що створення ефективного сектору безпеки і оборони та інноваційний розвиток оборонної промисловості держави є однією з головних

умов мінімізації загроз державному суверенітету, відновлення територіальної цілісності України, гарантування її мирного майбутнього як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави (Горбулін, 2017: 312). Якщо раніше Україна орієнтувалася на нейтралітет як форму самозбереження, то після 2022 р. стала чітко артикулювати свою належність до європейсько-атлантичного безпекового простору. Війна зруйнувала пострадянські ілюзії про «позаблоковість» і продемонструвала, що справжній нейтралітет можливий лише у світі, де дотримуються міжнародного права. Українська ідентичність, таким чином, набула чіткої ціннісної орієнтації на свободу, демократію, солідарність і гідність. Ця переорієнтація є не лише політичним, а й культурно-цивілізаційним актом, який полягає в розриві з російським світом і остаточним утвердженням у європейській системі координат.

Одним із уроків війни стало осягнення ролі інформаційного простору як арени боротьби за свідомість. Серед цілей гібридної війни, яку переслідує країна-агресор, є дестабілізація ситуації в Україні шляхом маніпулятивного впливу на свідомість і поведінку людей. Кремлівська пропаганда, оперуючи спотвореними образами історії, намагається підмінити поняття, нав'язати хибні смисли — «самооборону» замість агресії, «спецоперацію» замість війни, «визволення» замість окупації. Ця орвеллівська підміна реальності є інструментом тоталітарного контролю, який прагне не лише виправдати злочин, а й зруйнувати саму здатність до морального судження. Водночас «інформаційний складник гібридної війни став наскрізним для всієї російської агресії в її активній фазі» (Горбулін, 2017: 262). Українська ж відповідь полягає у творенні власного об'єктивного, історично обґрунтованого, морально стійкого нарративу. У цьому сенсі війна стимулювала потужне відродження української гуманітарної думки, культури пам'яті, медіаграмотності та символічної політики.

Російсько-українська війна 2014–2026 рр. радикально трансформувала уявлення про державу, громадянство та національну ідентичність в Україні. В умовах екзистенційної загрози держава постала не лише як інституційна система управління, а як простір спільної відповідальності, солідарності й морального вибору. Саме війна примусила українське суспільство переосмислити сутність громадянства — від формального правового статусу до активної форми належності й участі у спільній справі збереження держави. Крім змін у переконаннях, унаслідок війни відбулися зміни у повсякденній поведінці українців.

З початком російського вторгнення 2014 р. були масово відтворені практики волонтерства, допомога армії, біженцям. Понад половину населення (56,9%) було залучено до волонтерської роботи, допомагаючи фізично та фінансово. Причому п'ята частина населення одночасно допомагала як фінансово, так і фізично. За даними Центру Разумкова, довіра до волонтерських організацій зросла з 64 % у липні 2021 р. до 88 % у лютому 2023 р., після чого коливалася в межах 78–84 % і на початок 2025 р. стабілізувалася на рівні 80 %. Довіра до громадських організацій зросла з 47 % до 66 % у той самий період. На початку 2024 р. зафіксовано помірний спад до 55 %, а згодом, у

лютому-березні 2025 р., — відновлення до 61 % (Громадянське суспільство України в умовах війни, 2025: 38). Як результат, у 2022 р. Україна посідала 10-е місце, у 2023 р. – 2-е, а у 2024 р. – 5-е місце в світі за показником благодійної та волонтерської активності громадян у міжнародному порівнянні (Українське суспільство в умовах війни, 2025: 299).

З'явився новий вид активності – це участь у територіальній обороні. Звичайно, ця участь регіонально суттєво відрізнялася за змістом та рівнем небезпеки: зокрема, на лінії зіткнення з окупантами територіальна оборона (ТрО) воювала як справжні військовослужбовці. У решті випадків масова залученість до територіальної оборони проявилася через створення фортифікаційних споруд, блокування шляхів, вироблення коктейлів молотова, патрулювання вулиць, допомогу правоохоронцям тощо, які стали поведінковими зразками зрілості та стійкості громадянського суспільства.

У перші місяці повномасштабної війни оприсутнилися й інші види громадянських практик, особливо у містах, які перебували під облогою. Зокрема, це взаємодія і взаємодопомога мешканців у місцях проживання, в укриттях. Співмешканці багатоквартирних будинків створювали прибудинкові чати, робили переключки, ділилися продуктами харчування, медикаментами, вночі чергували в під'їздах. Вчителі давали безкоштовні онлайн-уроки для дітей. Лікарі безкоштовно консультували людей онлайн. Єдності суспільства спряло те, що у перші ж дні війни етнічні спільноти України включилися в допомогу заблокованому населенню, ТрО та армії Громадянське суспільство (України в умовах війни, 2025: 51–61). Взаємна емпатія, відчуття солідарності, підкріплені взаємодією стали ключовими для цементування колективної ідентичності.

Таким чином, мільйони громадян, які до 2022 р. залишалися політично пасивними або дистанційованими від державних процесів, включилися у практики спротиву, самоорганізації, волонтерства, територіальної оборони, гуманітарної допомоги, цифрової та інформаційної мобілізації, міжнародної адвокації (Литвиненко, 2022). Цей безпрецедентний рівень громадянської активності засвідчив формування нового типу політичної ідентичності — зрілої, відповідальної, заснованої на усвідомленні спільної долі та спільної відповідальності за майбутнє країни.

У цьому сенсі війна стала каталізатором переходу від пострадянської моделі «держави для громадян» до модерної моделі «держави громадян», де держава мислиться не як зовнішня сила, а як результат колективного зусилля. Поняття «ми» набуло принципово нового змісту: воно перестало бути виключно етнокультурним маркером і перетворилося на етичну та політичну категорію, що охоплює всіх, хто поділяє цінності свободи, гідності та відповідальності. Саме у війні українська політична нація остаточно набула інклюзивного характеру, інтегрувавши різні мовні, регіональні, конфесійні та культурні спільноти у єдине громадянське ціле (Nations in Transit, 2022). Після повномасштабного вторгнення українці значно еволюціонували в питанні загальнонаціональної ідентичності, натомість зменшивши значення регіональної. Досвід спільного спротиву зруйнував наративи внутрішнього

розколу, які десятиліттями експлуатувалися як інструмент зовнішнього впливу й внутрішньої дестабілізації. Поняття «ми» набуло нового змісту: воно більше не є лише етнічним чи культурним маркером, а насамперед етичним і політичним вибором.

Війна також актуалізувала проблему колективної пам'яті як одного з ключових вимірів ідентичності. Упродовж перших десятиліть незалежності Україна перебувала у стані «пам'яттєвого транзиту», намагаючись поєднати радянську спадщину з потребою формування власного національного наративу. Після 2014 р., а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 р., цей процес набув незворотного характеру. Деколонізація пам'яті перестала бути лише питанням символічної політики й стала умовою виживання суспільства й держави. Демонтаж імперських і радянських символів, переосмислення ролі Російської імперії та СРСР в українській історії, повернення витіснених сторінок національного минулого набули екзистенційного значення, адже війна чітко показала: контроль над історією є передумовою контролю над майбутнім.

Російська збройна агресія суттєво вплинула на політичну свідомість українців, значно посиливши її національно-патріотичний складник. Втім, вплив збройної агресії на суспільну свідомість має не лише позитивний контекст – політична свідомість сучасних українців часто ґрунтується на опозиції «свій-чужий» та має значне емоційне забарвлення в опозиції «добрий-поганий», що є ознаками «масової» політичної свідомості, супутниками якої нерідко виступають ксенофобія, заангажованість та нездатність критично мислити (Гнатюк, 2005: 63–64). Останні дослідження громадської думки демонструють, що політична свідомість українського суспільства досить хитка, розвивається нестабільно в залежності від певних резонансних подій. Така інтроверсивність є характерною для демократичних суспільств і дослідники називають її також однією з головних рис української ментальності. Водночас відзначають певну еволюцію ментальних установок українців – зокрема такі елементи як відчуття меншовартості та анархічний індивідуалізм за роки протистояння російській агресії значно втратили свою вагу в суспільній свідомості (Литвиненко, 2022). Однак, варто зауважити, що ці елементи політичної свідомості все ще існують поруч із націокультурною дихотомією, що за певних обставин може посилюватися і ставати джерелом нестабільності політичної системи України.

Трагедії Бучі, Ірпеня, Маріуполя, Харкова, Ізюма, Херсона та десятків інших міст і сіл стали не лише символами воєнних злочинів, а й новими точками кристалізації національної пам'яті. Пам'ять про ці події формується не як культура поразки чи травматичного мовчання, а як моральний заповіт, що закріплює цінність людської гідності, права на свободу і спротиву злу (Snyder, 2022). У цьому контексті війна стала чинником формування нової культури пам'яті — відповідальної, етично зорієнтованої, спрямованої не на реваншизм, а на утвердження справедливості та історичної правди. Саме ця пам'ять стає фундаментом нової української ідентичності, яка усвідомлює власний історичний досвід як частину європейської трагічної історії ХХ–ХХІ ст.

Водночас війна виявила глибокі внутрішні виклики української

державності, що безпосередньо пов'язані з ідентичнісним виміром. Масова мобілізація суспільства висвітлила потребу у відновленні соціальної справедливості, подоланні корупційних і олігархічних практик, модернізації інституцій публічної влади та переосмисленні ролі держави у забезпеченні безпеки й добробуту громадян. В умовах війни держава проходить тест на легітимність, який вимірюється не лише ефективністю оборони, а й здатністю зберігати довіру суспільства, діяти прозоро, справедливо й відповідально. Досвід 2014–2026 рр. засвідчив, що жодна (навіть найпотужніша) армія не здатна виграти війну без підтримки суспільства, а держава не може бути стійкою, якщо не ґрунтується на взаємній довірі між владою і громадянами.

Особливе значення у цьому контексті має усвідомлення війни як моменту морально-політичного очищення. Перемога у війні постає не лише як військовий чи дипломатичний результат, а як процес глибинного внутрішнього оновлення держави. Український досвід показує, що стійкість державності визначається не репресивною силою інституцій, а наявністю спільної ідеї, яка здатна об'єднати суспільство у критичний момент. Саме такою ідеєю стала ідея свободи — не абстрактної, а конкретної, пережитої через втрати, жертви й відповідальність. У ширшому цивілізаційному вимірі російсько-українська війна закріпила остаточний розрив України з пострадянським простором і її утвердження в європейській ціннісній системі координат. Українська ідентичність дедалі чіткіше визначається не через заперечення іншого, а через позитивний вибір на користь демократичних цінностей, верховенства права, солідарності й поваги до людської гідності. У цьому сенсі війна стала актом цивілізаційного самовизначення, у якому українська держава постала як суб'єкт історії, а не її об'єкт (Kyrydon, & Troyan, 2022: 523–534).

Отже, головний державно-ідентичнісний урок російсько-української війни 2014–2026 рр. полягає в утвердженні зрілої політичної нації, що усвідомила власну суб'єктність, відповідальність та історичну місію. Українці довели, що їхня держава є не випадковим утворенням і не продуктом геополітичного компромісу, а результатом свідомого, багаторазово підтвердженого вибору на користь свободи, гідності та справедливості. Війна стала моментом національного самопізнання, у якому формується нова українська модерність — державна, демократична, європейська за ціннісним змістом і непохитна у своїй ідентичності, здатна не лише захистити себе, але й впливати на формування майбутнього європейського та світового порядку.

Державницький урок російсько-української повномасштабної війни полягає в усвідомленні необхідності боротьби за незалежність, важливості єдності нації, стійкості перед агресором, сили армії, ролі міжнародної підтримки та розумінні історичних витоків багатовікової боротьби України за державність. Український кейс наочно демонструє, що сучасне суспільство може бути джерелом мобілізації та стратегією виживання держави. Горизонтальна самоорганізація, волонтерський рух, соціальна відповідальність та довіра до збройних сил стали ключовими чинниками, які перешкодили реалізації сценарію швидкого колапсу української державності. Високий рівень

громадянської солідарності і соціальної згуртованості виступає стратегічним ресурсом нарівні з чисельністю армії та обсягами військового виробництва.

Ідентичнісний урок гібридної та повномасштабної фаз російсько-української війни полягає в остаточному самоусвідомленні українців як окремої, політично зрілої та незламної нації. Війна перетворила українську ідентичність із «декларативної» (за паспортом) на «ціннісну» (за переконаннями). Це ідентичність вільної людини, яка обирає гідність навіть ціною надвисоких випробувань. Станом на початок 2026 р. російсько-українська війна стала глобальним інформаційно-смісловим уроком, що докорінно змінив уявлення про стійкість і боротьбу сучасних демократій. Протидія ворожим інформаційним кампаніям та інформаційно-психологічним операціям, рашистській дезінформації та міфотворчості виступає змістовним стержнем ефективності та національно-суспільної значущості цього уроку. Інформаційно-смісловий урок підкреслює важливість боротьби за правду, історичні факти та цінності. Російська дезінформаційна машина, нав'язування «руського мира» і міфотворчість слугують прикладом глобальної інформаційної війни, де маніпуляція смислами стає одним із вирішальних засобів агресії. Український досвід, що включав прозору комунікацію, щоденні брифінги, документування злочинів, унаочнив, що інформаційна стійкість є невід'ємним складником військової та дипломатичної ефективності.

Висновки. Таким чином, проведений аналіз дозволяє констатувати, що російсько-українська війна 2014–2026 рр. стала для України не лише трагедією, а й точкою незворотного державотворчого перелому. Вона прискорила завершення тривалого перехідного періоду пострадянської невизначеності та утвердила українську спільноту як суб'єкту, ціннісно визначену політичну націю. Відбулося поступове витіснення пострадянських амбівалентних моделей ідентичності та утвердження чіткої європейсько-суверенної парадигми державного розвитку. Війна каталізувала перехід України від постколоніальної амбівалентності до консолідованої моделі національної держави та активної суб'єктності в міжнародних відносинах.

Теоретичні імплікації дослідження полягають в уточненні взаємозв'язку між війною та націєтворенням. Російсько-українська війна 2014–2026 рр. стала переломним етапом у формуванні модерної української політичної нації. Її головний державно-ідентичнісний урок полягає в утвердженні суб'єктності України як держави громадян, здатної до мобілізації, самоорганізації та стратегічної стійкості в умовах екзистенційної загрози. Війна завершила тривалий пострадянський транзит і закріпила цивілізаційний вибір на користь європейських демократичних цінностей. На відміну від класичних модернізаційних моделей, український досвід засвідчує, що в умовах гібридної та екзистенційної війни націєтворення відбувається не лише через інституційний розвиток, а й через потужну горизонтальну солідарність, волонтерські та громадські практики. Війна спричинила одночасну інституційну модернізацію та консолідацію колективної ідентичності, що дозволяє розглядати український досвід як приклад прискороного націєтворення в умовах тривалого воєнного протистояння. У цьому сенсі війна

є не запереченням української державності й ідентичності, а її остаточним утвердженням у сучасному світі як демократичної та європейської за змістом і української з точки зору ідентичності.

У ході дослідження встановлено, що державно-ідентичнісні трансформації мають комплексний характер і охоплюють:

- зміцнення інституційної спроможності держави;
- переорієнтацію безпекової та зовнішньополітичної стратегії;
- кристалізацію політичної нації на основі громадянської солідарності;
- переосмислення колективної пам'яті та символічного простору тощо.

Таким чином, війна запустила екстремальний механізм прискореної інституційної консолідації та кристалізації національної ідентичності та каталізувала інтеграцію суспільства.

Український кейс довів, що ефективність сучасної держави визначається не репресивною централізацією, а легітимністю влади, довірою суспільства та здатністю інтегрувати внутрішні й зовнішні ресурси. Соціальна згуртованість, горизонтальна мобілізація, інформаційна стійкість і нова культура пам'яті стали стратегічними чинниками національної безпеки. Водночас війна висвітлила потребу глибокої модернізації інституцій, подолання корупційних практик та забезпечення соціальної справедливості як основи довготривалої стійкості.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з порівняльним аналізом українського досвіду в контексті воєн ХХІ ст.; вивченням трансформацій політичної свідомості в довгостроковій динаміці; дослідженням ролі культури пам'яті у формуванні ідентичності в умовах війни та повоєнного розвитку; теоретичним осмисленням війни як чинника цивілізаційного самовизначення. Особливу увагу доцільно приділити моделюванню післявоєнної реконструкції як етапу інституційного та ідентичнісного оновлення держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

- Бойко, 2022 – Бойко С. Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни. *Українознавчий альманах*. 2022. Т. 30. С. 17–22. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.2>
- Венгер, Постол, 2023 – Венгер О., Постол О. Формування політичної свідомості в умовах повномасштабної російсько-української війни. *Humanities Studies*. 2023. Вип. 16 (93). С. 95–102. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-10>
- Війна Росії проти України, 2024 – Війна Росії проти України: від гібридних форм до геноцидних практик: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (9 грудня 2024 року) / за заг. ред. В. В. Коцура. Укладач Л.М. Переяслав, 2024. 340 с.
- Гай-Нижник, 2017 – Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Київ: «МП Леся», 2017. 334 с.
- Гнатюк, 2005 – Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність. Київ: Критика, 2005. 526 с.
- Горбулін, Власюк, Кононенко, 2015 – Горбулін В. П., Власюк О.С., Кононенко С.В. Україна і Росія: дев'ятий вал чи Китайська стіна. Київ: НІСД, 2015. 132 с.
- Горбулін, 2017 – Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт. Київ: НІСД, 2017. 496 с.
- Горбулін, Бадрак, 2023 – Горбулін В., Бадрак В. Над прірвою. 200 днів російської війни. К.: Брайт Букс, 2023. 275 с.
- Грицак, 2021 – Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ: Портал, 2021. 408 с.

- Громадянське суспільство України в умовах війни, 2025 – Громадянське суспільство України в умовах війни 2022–2025 рр. Звіт щодо комплексного соціологічного дослідження. Серпень 2025 року. 186 с. URL: https://api.home.ednannaia.ua/upload/kch/25/10/29/zvit_UA_Hromadianske_suspilstvo_v%20umovakh_viny_2022-2025.pdf
- Дияк, Тушко, Волобуєв, 2024 – Дияк, В., Тушко, К., Волобуєв, В. Особливості формування множинної ідентичності в умовах російсько-української війни. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2024. № 27 (2). С. 12-18. DOI: <https://doi.org/10.15421/172424>
- Кидонь, 2024 – Кидонь В. Історична ідентичність в умовах російсько-української війни. *Українознавство*. 2024. № 3 (92). С. 30–43. DOI: [https://doi.org/10.17721/2413-7065.3\(92\).2024.312757](https://doi.org/10.17721/2413-7065.3(92).2024.312757)
- Киридон, 2015 – Киридон А. М. Політика пам'яті в Україні (1991–2015 рр.). *Україна – Європа – Світ: збірник наук. пр.* 2015. Вип. 5. С. 244–250.
- Киридон, 2016 – Киридон А. М. Гетеротопії пам'яті: теоретико-методологічні проблеми студій пам'яті. Київ: Ніка-Центр, 2016. 320 с.
- Киридон, Троян, 2023 – Киридон А. М., Троян С. С. Українська пастка для російського Левіафана. Київ: Ніка-Центр, 2023. 400 с.
- Киридон, Троян, 2026 – Киридон А. М., Троян С. С. Уроки війни: порівняльний аналіз повномасштабної російсько-української війни 2022–2026 і німецько-радянської війни 1941–1945. 10 січня 2026. URL: <https://vue.gov.ua/>
- Козловець, Ковтун, 2010 – Козловець М., Ковтун Н. Національні ідентичність в Україні в умовах глобалізації. Київ: Парапан, 2010. 348 с.
- Коцур, Новородовський, 2024 – Коцур В., Новородовський В. Трансформація інституцій громадянського суспільства в умовах російсько-української війни. *Інтермарум: історія, політика, культура*. 2024 № 15. С. 195–216. DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112090>
- Кульчицький, 2015 – Кульчицький С. В. Закономірності формування української політичної нації. *Проблеми історії України: факти, судження, пошуки*. Київ: Інститут історії України, НАН, 2015. Вип. 23. С. 22–68.
- Лисенко, Пастушенко, 2023 – Лисенко О., Пастушенко Т. Міф «Великої Вітчизняної війни» як ідеологічна матриця російського експансіонізму. Аналітична записка / Відп. ред. В. Смолій. НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2023. 38 с.
- Литвиненко, 2022 – Литвиненко О. М. Як війна змінила суспільну свідомість українців: соціологічні дослідження / Національний інститут стратегічних досліджень. 09.11.2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/yak-viynazminyla-suspilnu-svidomist-ukrayintsiv-sotsiologichni>.
- Нагорна, 2002 – Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2002. 272 с.
- Нагорна, 2011 – Нагорна Л.П. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. Київ: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2011. 272 с.
- Парахонський, Яворська, 2019 – Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл: монографія. Київ: НІСД, 2019. 560 с.
- Плохій, 2023 – Плохій С. Російсько-українська війна: повернення історії / Пер. з англ. М. Ларченка. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 400 с.
- Поліщук, 2024 – Поліщук Ю. Національна та громадянська ідентичності в Україні в умовах російсько-української війни: константи та зміни. *Політичні дослідження*. 2024. № 2 (8). С. 73–93. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-4>
- Посвістак, Шепелла, Паламарчук, 2024 – Посвістак О. А., Шепелла В. Ю., Паламарчук М. О. Політична свідомість українців під впливом російсько-української війни 2014–202? років. *Габітус. Наук. журн.* 2024. Вип. 61. С. 266–271. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.61.48>
- Почепцов, 2016 – Почепцов Г. Смисли і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ: Києво-Могилянська Академія, 2016. 316 с.
- Резнік, 2022 – Резнік О. Колективна ідентичність за умов війни: від комплексу меншовартості до нації переможців / Фонд Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва. 24.07.2022. URL: <https://dif.org.ua/article/kolektivna-identichnist-za-umov-viyni-vid-kompleksu-menshovartosti-do-natsii-peremozhtsiv>
- Сапелкін, 2024 – Сапелкін Ю. Вплив війни на формування української національної ідентичності. *Грааль науки*. 2024. № 40. С. 387–390. DOI: [10.36074/grail-of-science.07.06.2024.0592024](https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.0592024)
- Сміт. 1994 – Сміт Е. Національна ідентичність / Пер. з англ. П. Тарашука. Київ: Основи, 1994. 224 с.
- Стан суспільної свідомості, 2024 – Стан суспільної свідомості на третьому році повномасштабного російського вторгнення: результати моніторингу громадської думки. Прес-реліз / Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України. 01.04.2024. URL: <https://ispp.org.ua/2024/04/01/2024-presreliz-stan-suspilnoi-svidomosti/>
- Степико, 2022 – Степико М. Т. Трансформації ідентичностей громадян України в умовах російської агресії. *Стратегічна панорама*. 2022. № 2. С. 76–84. DOI: <https://doi.org/10.53679/2616-9460.2.2022.07>
- Суспільство, трансформоване війною, 2025 – Суспільство, трансформоване війною: аналіт. доп. / [Потапенко В., Павленко І., Тищенко Ю., Здіорук С., Токман В., Їжак О., Каплан Ю., Валюшко І., Макаров Г., Даниляк О., Михайлова О., Валевський О., Лісогор Л., Маляревський Є., Бараннік В., Двігун А.]. Київ: НІСД, 2025. 79 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.07>

- Україна в умовах російської агресії, 2024 – Україна в умовах російської агресії: виклики та відповіді: монографія / [І. В. Букреева, І. Г. Верховцева, В. В. Гулай та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики. Харків: Право, 2024. 186 с.
- Українське суспільство в умовах війни, 2025 – Українське суспільство в умовах війни. Рік 2025: Колективна монографія / С. Дембіцький, Л. Бевзенко, Г. Чепурко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. С. Головахи, член.-кор. НАН України, д. соц. н. С. Дембіцького. Київ: Інститут соціології НАН України, 2025. 404 с.
- Шпорлюк. 2016 – Шпорлюк Р. Модерні нації: теорія і практики / пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2016. 551 с.
- Яковенко, 2012 – Яковенко Н. Дзеркала ідентичності = Mirrors of Identity. Київ: Laurus, 2012. 470 с.
- Янюк, 2026 – Янюк А. Формування національної ідентичності української молоді під впливом російсько-української війни. *Агора. Журнал соціальних наук*. 2026. 3 (1). С. 48–60. DOI: <https://doi.org/10.1234/2786-9202/3.1-48-60>
- Anderson, 2006 – Anderson B. Imagined. Communities Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London, New York: VERSO, 2006. 240 p.
- Bauman, 2004 – Bauman Z. Identity: Conversations with Benedetto Vecchi. Cambridge. England: Polity 2004. 104 p.
- Kyrydon, Troyan, 2022 – Kyrydon A., Troyan S. The civilization war 2014-2022: the national liberation war of Ukraine in XXI century (theoretical discourse). *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”. 2022. Pp. 523–534.
- Kyrydon, Troyan, 2022 – Kyrydon A., Troyan S. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): Basic preconditions and causes. *Balkan Social Science Review*. 2022 № 20. P. 157–179. DOI:10.46763/BSSR2220157k
- Kyrydon, Troyan, 2023 – Kyrydon, A., Troyan, S. The Russian-Ukrainian war 2014–2023: Interference factors of the War. *Foreign Affairs*. 2023. № 33 (6). P. 30–39. DOI: 10.46493/2663-2675.33(6).2023.30-39
- Nations in Transit, 2022 – Nations in Transit 2022. Ukraine. Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/nations-transit/2022>
- Parakhonsky, Yavorska, 2022 – Parakhonsky B., Yavorska G. The war as a result of the fragile peace: the conceptual logic of war. *Strategic Panorama*. 2022. Special issue. Pp. 12–24. DOI: <https://doi.org/10.53679/2616-9460.specialissue.2022.02>
- Snyder, 2022 – Snyder T. The War in Ukraine & the Question of Genocide. URL: <https://www.bu.edu/jewishstudies/2022/10/26/the-war-in-ukraine-the-question-of-genocide-featuring-professor-timothy-snyder/>
- Troyan, Kyrydon, 2023 – Troyan S., Kyrydon A. Contextual-temporal paradigm of the main lessons of the Russian-Ukrainian war. *European Historical Studies*. 2023. Vol. 26. Pp. 40–63. DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2023.26.4>
- Troyan, Kyrydon, Kosiak, Nechaieva-Yuriichuk, 2023 – Troyan S., Kyrydon A., Kosiak S., Nechaieva-Yuriichuk N. Neo-post-bipolar international relations: turbulence in the context of the Russian-Ukrainian war: Monograph. Kyiv: Publishing House «Interservice», 2025. 196 p.

REFERENCES

- Boiko, 2022 – Boiko S. Formuvannia natsionalnoi identychnosti ukrainskoi molodi v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Formation of the national identity of Ukrainian youth in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Ukrainoznavchiy almanakh*. 2022. T. 30. S. 17–22. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.30.2> [in Ukrainian].
- Venher, Postol, 2023 – Venher O., Postol O. Formuvannia politychnoi svidomosti v umovakh povnomasshtabnoi rosiisko-ukrainskoi viiny [Formation of political consciousness in the conditions of the full-scale Russian-Ukrainian war]. *Humanities Studies*. 2023. Vyp. 16 (93). S. 95–102. DOI: <https://doi.org/10.32782/hst-2023-16-93-10> [in Ukrainian].
- Viina Rosii proty Ukrainy, 2024 – Viina Rosii proty Ukrainy: vid hibrydnykh form do henotsydneykh praktyk [Russia's war against Ukraine: from hybrid forms to genocidal practices]: materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (9 hrudnia 2024 roku) / za zah. red. V. V. Kotsura. Ukladach L.M. Pereiaslav, 2024. 340 s. [in Ukrainian].
- Hay-Nyzhnyk, 2017 – Hay-Nyzhnyk P. P. Rosiia proty Ukrainy (1990–2016 rr.): vid polityky shantazhu i prymsu do viiny na pohlynannia ta sproby znyshchennia [Russia against Ukraine (1990–2016): from the policy of blackmail and coercion to a war of absorption and attempts at destruction]. Kyiv: «MP Lesia», 2017. 334 s. [in Ukrainian].
- Hnatiuk, 2005 – Hnatiuk O. Proshchannia z imperiieiu. Ukrainski dyskusii pro identychnist [Farewell to the Empire. Ukrainian Discussions on Identity]. Kyiv: Krytyka, 2005. 526 s. [in Ukrainian].
- Horbulin, Vlasiuk, Kononenko, 2015 – Horbulin V. P., Vlasiuk O.S., Kononenko S.V. Ukraina i Rosiia: deviatyi val chy Kytaiska stina [Ukraine and Russia: the ninth wave or the Chinese wall]. Kyiv: NISD, 2015. 132 s. [in Ukrainian].
- Horbulin, 2017 – Horbulin V. P. Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front [World hybrid war: Ukrainian front]. Kyiv: NISD, 2017. 496 s. [in Ukrainian].
- Horbulin, Badrak, 2023 – Horbulin V., Badrak V. Nad prirvoyu. 200 dnyv rosiiskoi viiny [Over the abyss. 200 days of the Russian war]. K.: Brait Buks, 2023. 275 s. [in Ukrainian].
- Hrytsak, 2021 – Hrytsak Ya. Podolaty mynule: hlobalna istoriia Ukrainy [Overcoming the past: a global history of Ukraine]. Kyiv: Portal, 2021. 408 s. [in Ukrainian].

- Hromadianske suspilstvo Ukrainy v umovakh viiny, 2025 – Hromadianske suspilstvo Ukrainy v umovakh viiny 2022–2025 rr. [Civil society of Ukraine in the conditions of war 2022–2025]. Zvit shchodo kompleksnoho sotsiologichnoho doslidzhennya. Serpen 2025 roku. 186 s. URL: https://api.home.ednannia.ua/upload/kch/25/10/29/zvit_UA_Hromadianske_suspilstvo_v%20umovakh_viiny_2022-2025.pdf [in Ukrainian].
- Dyjak, Tushko, Volobuiev, 2024 – Dyjak V., Tushko K., Volobuiev V. Osoblyvosti formuvannya mnozhynnoi identychnosti v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Peculiarities of the formation of multiple identity in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*. 2024. № 27 (2). S. 12-18. DOI: <https://doi.org/10.15421/172424> [in Ukrainian].
- Kydon, 2024 – Kydon V. Istorychna identychnist v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Historical identity in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Ukrayinoznavstvo*. 2024. № 3 (92). S. 30–43. DOI: [https://doi.org/10.17721/2413-7065.3\(92\).2024.312757](https://doi.org/10.17721/2413-7065.3(92).2024.312757) [in Ukrainian].
- Kyrydon, 2015 – Kyrydon A. M. Polityka pamiaty v Ukraini (1991–2015 rr.) [Politics of Memory in Ukraine (1991–2015)]. *Ukraina – Yevropa – Svit: zbirnyk nauk. pr.* 2015. Vyp. 5. S. 244–250. [in Ukrainian].
- Kyrydon, 2016 – Kyrydon A. M. Heterotopii pamiaty: teoretyko-metodolohichni problemy studii pamiaty [Heterotopias of memory: theoretical and methodological problems of memory studies]. Kyiv: Nika-Tsentr, 2016. 320 s. [in Ukrainian].
- Kyrydon, Troian, 2023 – Kyrydon A. M., Troian S. S. Ukrainska pastka dlia rosiiskoho Levafana [Ukrainian trap for the Russian Leviathan]. Kyiv: Nika-Tsentr. 400 s. [in Ukrainian].
- Kyrydon, Troian, 2026 – Kyrydon A. M., Troian S. S. Uroky viiny: porivnialnyi analiz povnomashtabnoi rosiisko-ukrainskoi viiny 2022–2026 i nimetsko-radianskoi viiny 1941–1945 [Lessons of War: A Comparative Analysis of the Full-Scale Russian-Ukrainian War of 2022–2026 and the German-Soviet War of 1941–1945]. 10 sichnia 2026. URL: <https://vue.gov.ua/> [in Ukrainian].
- Kozlovets, Kovtun, 2010 – Kozlovets M., Kovtun N. Natsionalni identychnist v Ukraini v umovakh hlobalizatsii [National identities in Ukraine in the context of globalization]. Kyiv: Parapan, 2010. 348 s. [in Ukrainian].
- Kotsur, Novorodovskyi, 2024 – Kotsur V., Novorodovskyi V. Transformatsiia instytutstii hromadianskoho suspilstva v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Transformation of civil society institutions in the context of the Russian-Ukrainian war]. *Intermarum: istoriia, polityka, kultura*. 2024 № 15. S. 195–216. DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112090> [in Ukrainian].
- Kulchytskyi, 2015 – Kulchytskyi S. V. Zakonomirnosti formuvannya ukrainskoi politychnoi natsii [Patterns of the formation of the Ukrainian political nation]. *Problemy istorii Ukrainy: fakty, sudzhennia, poshuky*. Kyiv : Instytut istorii Ukrainy, NAN, 2015. Vyp. 23. S. 22–68. [in Ukrainian].
- Lysenko, Pastushenko, 2023 – Lysenko O., Pastushenko T. T. Mif «Velykoi Vitchyznianoï viiny» yak ideolohichna matrytsia rosiiskoho ekspansionizmu [The Myth of the “Great Patriotic War” as an ideological matrix of Russian expansionism.]. *Analychna zapyska / Vidp. red. V. Smolii*. NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Kyiv: Instytut istorii Ukrainy, 2023. 38 s. [in Ukrainian].
- Lytvynenko, 2022 – Lytvynenko O. M. Yak viina zminyła suspilnu svidomist ukraintsv: sotsiologichni doslidzhennia [How the war changed the public consciousness of Ukrainians: sociological research]. / Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. 09.11.2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/yak-viynazminyła-suspilnu-svidomist-ukrayintsv-sotsiologichni>. [in Ukrainian].
- Nahorna, 2002 – Nahorna L. Natsionalna identychnist v Ukraini [National identity in Ukraine]. Kyiv: IPiEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2002. 272 s. [in Ukrainian].
- Nahorna, 2011 – Nahorna L.P. Sotsiokulturna identychnist: pastky tsinnisnykh rozmezhuvan [Sociocultural identity: traps of value distinctions]. Kyiv : IPiEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2011. 272 s. [in Ukrainian].
- Parakhonskyi, Yavorska, 2019 – Parakhonskyi B. O., Yavorska H. M. Ontolohiia viiny i myru: bezpeka, stratehiia, smysl [Ontology of war and peace: security, strategy, meaning]: monohrafiia. Kyiv: NISD, 2019. 560 s. [in Ukrainian].
- Plokhii, 2023 – Plokhii S. Rosiisko-ukrainska viina: povernennia istorii [Russian-Ukrainian war: the return of history]. / Per. z anhl. M. Larchenka. Kharkiv: Knyzhkovyi klub «Klub Simeinoho Dozvillia», 2023. 400 s. [in Ukrainian].
- Polishchuk, 2024 – Polishchuk Yu. Natsionalna ta hromadianska identychnosti v Ukraini v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: konstanty ta zminy [National and civic identity in Ukraine in the conditions of the Russian-Ukrainian war: constants and changes]. *Politychni doslidzhennia*. 2024. № 2 (8). S. 73–93. DOI: <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2024-2-4> [in Ukrainian].
- Posvistak, Shepella, Palamarchuk, 2024 – Posvistak O. A., Shepella V. Yu., Palamarchuk M. O. Politychna svidomist ukraintsv pid vplyvom rosiisko-ukrainskoi viiny 2014–202? rokiv. [Political consciousness of Ukrainians under the influence of the Russian-Ukrainian war of 2014–202? years]. *Habitus. Nauk. zhurn*. 2024. Vyp. 61. S. 266–271. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.61.48> [in Ukrainian].
- Pochepstov, 2016 – Pochepstov H. Smysly i viiny: Ukraina i Rosiia v informatsiinii i smyslovii viinakh [Meanings and Wars: Ukraine and Russia in Information and Semantic Wars]. Kyiv: Kyievo-Mohylianska Akademiia, 2016. 316 s. [in Ukrainian].
- Reznik, 2022 – Reznik O. Kolektyvna identychnist za umov viiny: vid kompleksu menshovartosti do natsii peremozhtsv [Collective identity in wartime: from inferiority complex to victorious nation]. / Fond Demokratychni initsiatyvy im. Ilka Kucheriva. 24.07.2022. URL: <https://dif.org.ua/article/kolektivna-identychnist-za-umov-viyni-vid-kompleksu-menshovartosti-do-natsii-peremozhtsv> [in Ukrainian].

- Sapelkin, 2024 – Sapelkin Yu. Vplyv viiny na formuvannia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti [The impact of war on the formation of Ukrainian national identity]. *Hraal nauky*. 2024. № 40. S. 387–390. DOI:10.36074/grail-of-science.07.06.2024.0592024 [in Ukrainian].
- Smit, 1994 – Smit E. Natsionalna identychnist [National identity]. / Per. z anhl. P. Tarashchuka. Kyiv: Osnovy, 1994. 224 s. [in Ukrainian].
- Stan suspilnoi svidomosti, 2024 – Stan suspilnoi svidomosti na tretomu rotsi povnomashtabnoho rosiiskoho vtorhnennia: rezultaty monitorynhu hromadskoi dumky [State of public consciousness in the third year of full-scale Russian invasion: results of monitoring public opinion]. *Pres-reliz / Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. 01.04.2024. URL: <https://ispp.org.ua/2024/04/01/2024-presreliz-stan-suspilnoi-svidomosti/> [in Ukrainian].
- Stepyko, 2022 – Stepyko M. T. Transformatsii identychnosti hromadian Ukrainy v umovakh rosiiskoi ahresii [Transformations of the identities of Ukrainian citizens in the context of Russian aggression.]. *Stratehichna panorama*. 2022. № 2. S. 76–84. DOI: <https://doi.org/10.53679/2616-9460.2.2022.07> [in Ukrainian].
- Suspilstvo, transformovane viinoiu, 2025 – Suspilstvo, transformovane viinoiu [Society transformed by war]: analit. dop. / [Potapenko V., Pavlenko I., Tyshchenko Yu., Zdioruk S., Tokman V., Yizhak O., Kaplan Yu., Valiushko I., Makarov H., Danyliak O., Mykhailova O., Valevskiy O., Lisohor L., Maliarevskiy Ye., Barannik V., Dvihun A.]. Kyiv: NISD, 2025. 79 s. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2025.07> [in Ukrainian].
- Ukraina v umovakh rosiiskoi ahresii, 2024 – Ukraina v umovakh rosiiskoi ahresii: vyklyky ta vidpovidi [Ukraine in the conditions of Russian aggression: challenges and responses]: monohrafiia / [I. V. Bukrieieva, I. H. Verkhovtseva, V. V. Hulai ta in.]. Analit. tsentr suchas. humanitarystyky. Kharkiv: Pravo, 2024. 186 s. [in Ukrainian].
- Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny, 2025 – Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny. Rik 2025 [Ukrainian society in times of war. Year 2025]: Kolektyvna monohrafiia / S. Dembitskyi, L. Bevzenko, H. Chepurko ta in.; za red. chlen.-kor. NAN Ukrainy, d. filos. n. Ye. Holovakhy, chlen.-kor. NAN Ukrainy, d. sots. n. S. Dembitskoho. Kyiv: Instytut sotsiolohii NAN Ukrainy, 2025. 404 s. [in Ukrainian].
- Shporliuk, 2016 – Shporliuk R. Moderni natsii: teoriia i praktyky [Modern nations: theory and practices]. / per. z anhl. Kyiv: Dukh i Litera, 2016. 551 s. [in Ukrainian].
- Yakovenko, 2012 – Yakovenko N. Dzerkala identychnosti = Mirrors of Identity [Mirrors of Identity = Mirrors of Identity]. Kyiv: Laurus, 2012. 470 s. [in Ukrainian].
- Yaniuk, 2026 – Yaniuk A. ormuvannia natsionalnoi identychnosti ukrainskoi molodi pid vplyvom rosiisko-ukrainskoi viiny [Formation of national identity of Ukrainian youth under the influence of the Russian-Ukrainian war]. *Zhurnal sotsialnykh nauk*. 2026. 3 (1). S. 48–60. DOI: <https://doi.org/10.1234/2786-9202/3.1-48-60> [in Ukrainian].
- Anderson, 2006 – Anderson B. Imagined. Communities Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London, New York: VERSO, 2006. 240 p. [in English].
- Bauman, 2004 – Bauman Z. Identity: Conversations with Benedetto Vecchi. Cambridge. England: Polity 2004. 104 p. [in English].
- Kyrydon, Troyan, 2022 – Kyrydon A., Troyan S. The civilization war 2014-2022: the national liberation war of Ukraine in XXI century (theoretical discourse). *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”. 2022. Pp. 523–534. [in English].
- Kyrydon, Troyan, 2022 – Kyrydon A., Troyan S. The Russian-Ukrainian war (2014–2022): Basic preconditions and causes. *Balkan Social Science Review*. 2022 № 20. P. 157–179. DOI:10.46763/BSSR2220157k [in English].
- Kyrydon, Troyan, 2023 – Kyrydon, A., Troyan, S. The Russian-Ukrainian war 2014–2023: Interference factors of the War. *Foreign Affairs*. 2023. № 33 (6). P. 30–39. DOI: 10.46493/2663-2675.33(6).2023.30-39 [in English].
- Nations in Transit, 2022 – Nations in Transit 2022. Ukraine. Freedom House. URL: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/nations-transit/2022> [in English].
- Parakhonskyy, Yavorska, 2022 – Parakhonskyy B., Yavorska G. The war as a result of the fragile peace: the conceptual logic of war. *Strategic Panorama*. 2022. Special issue. Pp.12–24. DOI: <https://doi.org/10.53679/2616-9460.specialissue.2022.02> [in English].
- Snyder, 2022 – Snyder T. The War in Ukraine & the Question of Genocide. URL: <https://www.bu.edu/jewishstudies/2022/10/26/the-war-in-ukraine-the-question-of-genocide-featuring-professor-timothy-snyder/> [in English].
- Troyan, Kyrydon, 2023 – Troyan S., Kyrydon A. Contextual-temporal paradigm of the main lessons of the Russian-Ukrainian war. *European Historical Studies*. 2023. Vol. 26. Pp. 40–63. DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2023.26.4> [in English].
- Troyan, Kyrydon, Kosiak, Nechaieva-Yuriichuk, 2023 – Troyan S., Kyrydon A., Kosiak S., Nechaieva-Yuriichuk N. Neo-post-bipolar international relations: turbulence in the context of the Russian-Ukrainian war: Monograph. Kyiv: Publishing House «Interservice», 2025. 196 p. [in English].

Перше надходження – 27.02.2026

Прийнято до друку – 16.03.2026

Оприлюднено на сайті – 06.05.2026